

Een god is ook maar een mens

Dit weekend ging bij Toneelgroep Amsterdam de Griekse tragedie 'Ifigeneia in Aulis' in première. Gastregisseur is Robert Woodruff, een zwaargewicht in het Amerikaanse theater.

Hans Oranje

Wanneer Robert Woodruff drie kwartier te laat zich meldt voor het interview, put hij zich allerbeminnelijkst uit in duizend excuses. Hij heeft dan ook veel aan zijn hoofd, zo vlak voor de eerste try-out: hij heeft de opstelling van de soldaten-poppen op het toneel gewijzigd, en hij heeft iedereen de weg moeten wijzen in deze massieve opstelling: de Israëliëse choreografe Saar Magal, het koor van vijf zangeressen die hun liederen in klassiek Grieks brengen (met boven-titeling) op composities van Gene Carl, en natuurlijk ook de spelers. Waarom koos hij voor de 'Ifigeneia in Aulis'?

„Dat is in overleg gegaan met directeur Ivo van Hove van Toneelgroep Amsterdam. Het gezelschap heeft kort geleden de 'Oresteia' van Aeschylus gespeeld, in samenwerking met het Nederlands Toneel Gent, en het leek ons een goed idee het verhaal dat het oermoment is van deze trilogie, te spelen.”

Vindt u het stuk meer een familie-tragedie of een politiek drama?

„Ik vind het vooral een geweldige combinatie van politieke en persoonlijke aspecten. Ik denk dat je die twee niet kunt scheiden. Kijk alleen maar naar al die verschillende redeneringen die de personages hantieren om de oorlog te rechtvaardigen. Daarin lopen de politieke en de persoonlijke motieven volstrekt door elkaar heen, en dat is ook de reden dat we de hele tekst zoals die is overgeleverd, spelen en niet zijn gaan bewerken. Op het ene moment herken je de situatie als iets waar wij ook in leven, en op een ander moment staat die ver van ons af.”

In deze voorstelling komt een aantal disciplines samen.

„Ja, ik vind dat heel belangrijk. Vooral het werken met muziek die speciaal voor de voorstelling is gecomponeerd, is een geweldig element. De zangeressen, die in opleiding zijn bij de Opera Studio Nederland, dragen voor een belangrijk deel de handeling”.

Wat vindt u van het personage van Achilles, die een komische, of althans melodramatische rol vervult, waarvoor het stuk meer in de traditie staat van stukken met een goede afloop?

„De rol van Achilles zou ik niet komisch willen noemen. Hij is van alle personages het meest vrije karakter, een heel jonge jongen die een toelozende energie ten toon spreidt en een

revolutionair elan aan de dag legt.

Hij is de outsider in de familie-intrige, maar ook in de vraag naar de rechtmatigheid van de oorlog die op het punt staat los te barsten. Hij kan alle kanten op. Het boeiende van dit stuk vind ik ook, maar dat geldt voor alle personages, dat ze nog niet de mythologische gestalten zijn zoals wij ze kennen. Ze zijn onderweg, en op die reis worstelen ze om die mythologische status te bereiken die ze hebben verkregen. Wat wij kunnen doen is of ons verbergen achter de mythe, of die mythe 'doen' en laten zien wie ze zijn op weg naar die status.”

Krijgt de voorstelling niet een te sterk militair karakter door de aanwezigheid van al die „target-puppets” en de tent van Agamemnon die is getransformeerd tot een high-tech wachtpost in de woestijn van Irak?

„Nee. De aanwezigheid van dat enorme Griekse leger moet de toeschouwer zien. Het is die aanwezigheid die tenslotte beslist over het leven van Ifigeneia.”

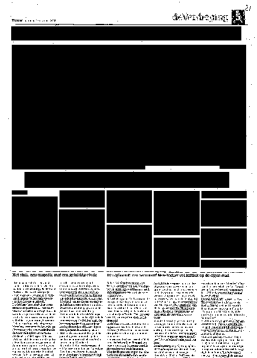
En haar eigen aandeel daarin?

„Zij beschikt niet over de middelen om een beslissing te nemen. Toch doet ze dat: ze verklaart zich bereid uit vrije wil te sterven. Ze toont een macht over haar eigen leven die ze in feite niet heeft. Dat is „a very moral thing”.

Volgende week gaat u terug naar New York. Laat u de voorstelling met een gerust hart achter?

„Jazeker. We hebben de afgelopen maanden de voorstelling in een heel rustig tempo opgebouwd en we weten wat we willen. Bij de laatste voorstellingen in januari hoop ik weer in Amsterdam te zijn.”

'Ifigeneia in Aulis' in een aantal schouwburgen, t/m 31 januari 2009.

Het stuk: een tragedie met een gelukkig einde

'Ifigeneia in Aulis' is een van de laatste stukken van de Griekse toneeldichter Euripides (480-406 voor Christus). Het werd pas na zijn dood opgevoerd, en mogelijk hebben degenen die het stuk opvoerden het slot eraan gebreid.

De Griekse vloot heeft zich verzameld in de plaats Aulis voor de afvaart naar het gehate Troje, waar de door Paris geroofde Helena zich bevindt. Na een misstap van opperbevelhebber Agamemnon, broer van Helena's gedupeerde echtgenoot Menelaos, veroorzaakt Artemis, godin van de jacht, een windstilte die de vloot verhindert uit te varen.

De ziener van het leger, Kalchas, verklaart dat de toorn van de godin alleen kan worden weggenomen als Agamemnon zijn dochter Ifigeneia aan haar offert. Listig verzoekt deze zijn vrouw Klytaimestra hun dochter naar Aulis te brengen, waar zij zal worden uitgehuwelijkt aan

Achilles, zoon van een godin.

Op een niet van humor gespeend moment wordt Achilles, die niets weet van de intriges, geconfronteerd wordt met een hartelijke aanstaande schoonmoeder en dochter. Woedend besluit de gekrenkte jonge held de executie te verhinderen, maar het ongeduldig geworden leger eist haar terechtstelling.

Ifigeneia zelf doorbreekt de impasse door te verklaren dat zij bereid is te sterven voor de Griekse zaak. Op het moment dat de priester haar keel treft met het offermes, ligt er een spartelende hinde op het altaar. In de veronderstelling dat de godin Ifigeneia onder de goden heeft opgenomen, slachten de Grieken verheugd het beest.

Zo eindigt het in een *happy end*, al zal Agamemnon tien jaar later door Klytaimestra als wraak voor de moord op haar dochter met de bijl in bad worden geveld.

De regisseur: een vermaard New-Yorker vol kritiek op de eigen stad

Robert Woodruff woont in New York, waar hij ook in 1947 werd geboren, maar zijn werkterrein heeft zich uitgestrekt over de hele Verenigde Staten.

Zo verliet hij al in 1971 zijn stad, te leurgesteld als hij was over het reactionaire theater-establishment daar, en verhuisde naar San Francisco. Daar was hij mede-oprichter van zijn eigen Eureka Theatre waarover hij tot 1978 de artistieke leiding had.

Grote faam verwierf het door hem opgerichte Bay Area Playwrights Festival (1976) dat zich concentreerde op de ontwikkeling van nieuw repertoire.

Het was ook in deze jaren dat hij de toneelschrijver Sam Shepard ontmoette, wat een keerpunt werd in de carrière van beide mannen.

Woodruff's precieze regies van Shepard's naturalistische familiedrama's vonden grote weerklank.

Als bijzondere eigenschap van deze regisseur wordt gewezen op zijn grote wendbaarheid, zijn vermogen met elke productie weer een nieuwe uitdaging aan te gaan, op zoek naar nieuwe vormen. Zo maakte hij in 1983 in Chicago een encensering van 'Het Spel der Vergissingen' van Shakespeare met The Flying Karamazov Brothers: vuurspuwers en acrobaten als vertolkers van de tekst.

Woodruff wordt geprezen om zijn vermogen samen te werken, en spelers en ontwerpers van een voorstelling alle ruimte te geven. „Ik probeer niet de boel onder controle te hebben, maar om aan te moedigen”, is een bekende uitspraak van hem.

Steeds meer greep hij terug op het klassieke repertoire: de oude Grieken, Shakespeare, de vroege Brecht. Van 2002 tot 2007 was hij de artistieke leider van ART, de

American Repertory Theatre in Boston. In deze periode werkte Toneelgroep Amsterdam ook samen met het ART in de voorstelling 'Hemel boven Berlijn'.

Hoewel Woodruff nu weer in New York woont, heeft hij nog steeds niet zoveel op met het theaterklimaat daar, getuige zijn uitspraak: „You can't do 'The Comedy of Errors' with nineteen vaudevillians in Manhattan”.

Al vijftientig jaar doceert hij aan verschillende theateropleidingen, en op dit moment is hij als hoogleraar verbonden aan de fameuze Yale School of Drama.

Voor zijn gastregie van de 'Ifigeneia' bestelde hij bij het Amerikaanse leger een honderdtal „target-puppets”, levensgrote mannenfiguren op wie soldaten hun schietvaardigheid oefenen. Het hele toneel staat er vol mee, terwijl de acteurs er tussendoor schuifelen.

Van links naar rechts Klytaimestra (Chris Nietvelt), Ifigeneia (Karina Smulders) en Achilles (Marwan Kenzari)

FOTO JAN VERSWYVELD